

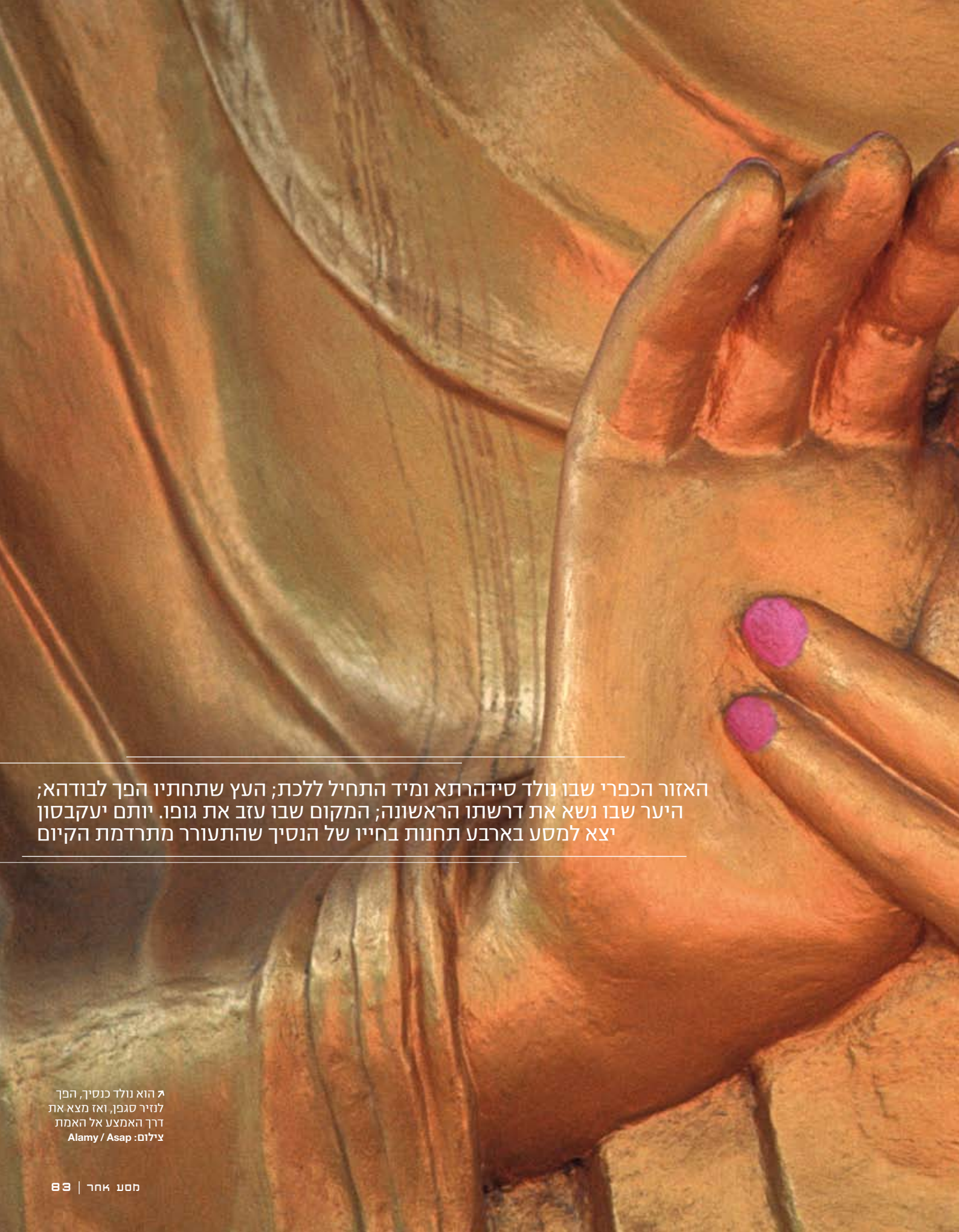
ללכת בעקבותיו

ללכת בעקבותיו

ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו

כתב וצילם: יותם יעקבסון

ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו | ללכת בעקבותיו

האזור הכפרי שבו נולד סידהרתא ומיד התחיל ללכת; העץ שתחתיו הפך לבודהא;
היער שבו נשא את דרשתו הראשונה; המקום שבו עזב את גופו. יותם יעקבסון
יצא למסע בארבע תחנות בחייו של הנסיך שהתעורר מתרדמת הקיום

הוא נולד כנסיך, הפך
לנזיר סגפן, ואז מצא את
דרך האמצע אל האמת
צילום: Alamy / Asap

↑ פסל המתאר את הדרשה הראשונה של בודהא בסרנת, לפני חמשת הסגפנים שהיו לתלמידיו הראשונים
צילום: Alamy / Asap

השוונות ומנסים באמצעות נגיעה בעמוד אבן מהוקצע שהוצב באתר הלידה להתקרב אל תורתו של הבודי-הא. לומביני היא בשביל רבים תחנה ראשונה במסע הכולל ביקור בעוד שלוש תחנות הקשורות בחייו של בודהא ההיסטורי - בודהגאיה (Bodhgaya), סרנת (Sarnath) וקושינגר (Kushinagar). המסע כורך יחד אירועים משמעותיים בחייו של בודהא, מלידתו, דרך הגעתו לנירוונה ודרשתו הראשונה, ועד מותו. על פי המסורת, מי שמשלים את המסע זוכה לשיפור משמעותי של הקארמה שלו, ויש המאמינים כי עצם השהייה באזור התחום בארבעת האתרים מביאה ברכה.

בימים צלולים אפשר לראות את המתלולים המוריקים של ההרים מצפון ללומביני צונחים אל חיק המישורים הגדולים. אני פוסע בשבילים הצרים המפרידים בין חלקות שדה קטנות שבהן המקומיים מפלחים קרקע חרבה במחרשה רתומה לתאואים. אגלי זיעה זולגים ממצחי. חם. בלילה הקיפו את מעון עולי הרגל הדל שבו השתכנתי רחשי ציקדות, צרצרים וקרפדות וכל אלה הידפקו אל מחשבתי כך שלא נותרה ברירה אלא להכניסם. עננים סמיכים של יתושים מזמזמים נחו על הכילה, מייחלים שתיקרע.

בקרבת לומביני נמצא לפי המסורת ארמונם של מלכי סאקיה (Sakya), שאליו שבה מאיה עם

בליל ירח מלא, בעיצומה של עונת הלהט המי-קדימה את המונסון, אחזו צירי לידה את המלכה מאיה (פירוש שמה בסנסקריט "אשליה") בעודה בלומביני (Lumbini) שבדרום נפאל, בדרכה אל בית הוריה. מיד לאחר היולדו קם התינוק ופסע שמונה צעדים, ובסופם פנה אל אמו ודיבר אליה. לויטוסים צמחו ועלו תחת פסיעותיו והוצפו באור הירח. מאיה ההמומה לא יכלה שלא להיזכר בחיזיון שפקד אותה בלילה שבו התעברה; פיל לבן עצום בעל שישה חטים ירד משמים וחדר לגופה. כבר אז הבינה שברחמה עתיד להתפתח תינוק מיוחד.

כך, לפי האמונה הבודהיסטית, נולד לפני כ-2,600 שנה אדם שהתוודעותו לסבל הקיומי, היומימי, גרמה לו לצאת למסע גילויים פרטי, ובמהלכו התי-בהרו לו הסיבות לסבל וכך גם הדרכים להשתחרר ממנו. ברגע שהשיג את התובנות הגבוהות הללו הוא היה לבוהא, זה שהתעורר מתרדמת הקיום.

תחנה 1: לומביני, נפאל גדול המלכים או גדול הסגפנים

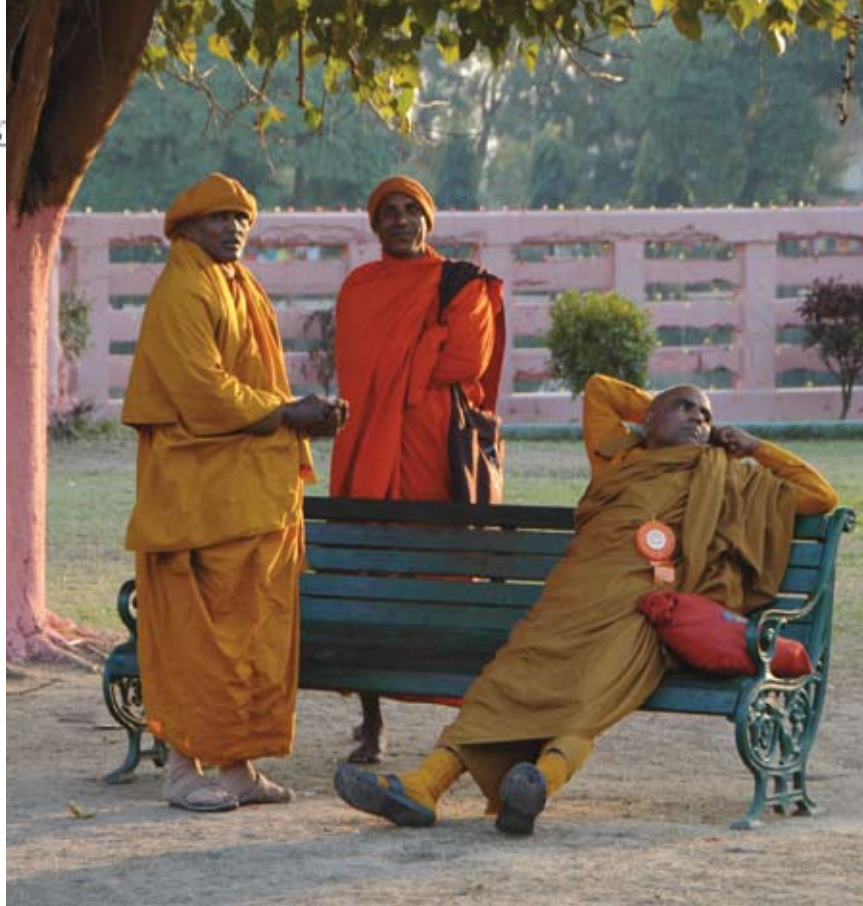
מאז המאה ה-3 לפנה"ס, כאשר הבודהיזם היה לדת מדינה בהודו, משכה לידה פלאית זו אלפי צליי-נים בודהיסטים מרחבי העולם אל לב האזור הכפרי הנידח. הם סובבים סביב המקומות הקדושים, מתי-פללים במזרים שהוקמו עבור בני הפלגים והמדינות

על האבנים הגדולות. באחד הימים שבהם חזר זרם המים ישב כאן סידהרתא ועסק בתרגוליו, ולפתע שמע שירת נערות. הנערות השיטו דוברת שחלפה במרחק לא רב ממנו, אך הן לא הבחינו בו. "כשאת טווה את החוט", שרו הנערות, "הקפידו שלא יהיה מתוח מדי פן ייקרע, והקפידו שלא יהיה רפוי מדי פן לא ייטווה כלל". "הרי זה בדיוק כך!", לחשה נפשו של סידהרתא, והוא חש כאילו דוברת עגונה משתחררת בנפשו ומפליגה הלאה, במורד נהר שלא הכיר. "בתחילת דרכי היו חיי בגדר רפיון מוחלט שכולו נהנתנות ארצית, ואילו עתה חיי מתוחים מדי. לא כך נטווה פתיל הקיום. נדרש איזון בין הדברים". בהבינו זאת פנה סידהרתא אל הדרך שבה יפסע בהמשך חייו - דרך האמצע אל האמת.

סידהרתא עזב את חבריו והמשיך בדרכו, אבל קרס באפיסת כוחות. סוג'טה, נערה שעבדה באותו זמן בשדה, ראתה אותו והבינה שהוא גוסס מרעב. היא נחפזה לביתה ושבה כשבידה קערה ובה קהיר (Kheer, פודינג אורז מתוק). את צעדי בעקבות סוג'טה אני עושה עם סנדיפ, נער מקומי שעניו הנוצצות מלאות חיות, שכמו רבים אחרים באזור זה סיגל לעצמו תכונות הישרדות של חתול רחוב. הוא פונה אלי בביטחון באנגלית רצוצה. יחד אנו עוברים על גבי גשר קטן אל עבר הכפר העני הנושא את שם הנערה. בתי הכפר הדלים בנויים מלבנים. תאואים קשורים בפתחם, מעלים גירה באדישות. נשים מהדקות לכתלים עיסה של גללי פרות לייבוש, שתשמש אחר כך חומר בערה. תינוקות זבי חוטם מתרוצצים בכל פינה.

סנדיפ לוקח אותי אל מה שהוא סבור שיעניין אותי יותר מכל: הסטופה (מבנה מקודש) שהקים אשוקה. אשוקה, ששלט במאה ה-3 לפנה"ס, היה המלך הראשון שקיבל עליו את הבודהיזם והפך את האמונה לדת המדינה. הוא גם היה הראשון שקידש את שרידי גופו של בודהא וטמן אותם בסטופות, וגם הקים עמודי אבן נושאי כתובות באתרים שבהם פעל הבודהא, כדוגמת העמוד בלומביני. סנדיפ מדבר בלהט, מספר על נפלאותיו של אשוקה ועל מעלליה של סוג'טה. "מישהו מהכפר עוד מגיע לכאן?", אני קוטע את דבריו. סנדיפ משיב בשלילה. לאנשי הכפר יש מקדש אחר, הוא אומר ומצביע לעבר מבנה קטן מוקף שדות, ולשם אנו צועדים.

מעבר לחומה נמוכה ניצב מבנה מקורה חסר קירות ובו פסל של סוג'טה מגישה לסגפן המורעב את קערת המזון. כוהן דל מראה נחפז אלי משום מקום כמוצא שלל רב. הוא מבקש ממני תרומה ונוקב בסיכום אף מבלי להציע את שירותיו כעורך טקס. "למה אתם מקדשים את בודהא אם כולכם הינדואים?" הקשיתי על סנדיפ. "הוא היה מורה גדול, וסוג'טה שלנו הצילה אותו", השיב.

תחנה 2: בודהגאיה, הודו דרך האמצע אל האמת

↑ נזירים בגן בבודהגאיה. הכסף הרב שמזרימים הצליינים למקום עומד בניגוד עז לדלות החובקת את האזור כולו

סידהרתא פשט את בגדי המלכות, הסיר את עגילי הנסיך הכבדים מתנוכי אוזניו ומסרם לנהגו בתמורה לכסותו הפשוטה. הוא יצא אל היער כשב לבו החלטה נחושה - לענות את גופו ואת נפשו עד שתתחוויר לו האמת הקיומית. את שש השנים הבאות עשה הנסיך הפורש בנדודים במעבה היערות. הוא התחבר לחמישה סגפנים נודדים ועד מהרה היה למוביל בכל תרגול שערכו. כשנדר נדר - הימנעות מתנועה, צום ממושך ועוד - עמד בו. הוא הצליח לקיים את התרגולים הקשים מכל, וחבריו ראו בו את מורם הרוחני. גופו הפך בהדרגה לעור ועצמות, אבל ספקות החלו לרחוש בראשו. "הרי ביצעתי כל תרגול אפשרי ולא התקדמתי במאומה אל הבנת מקור הסבל. הייתכן שאיני פוסע בדרך הנכונה?", שאל בלב.

בשיפוליו של רכס טרשי ומחודד לא הרחק מהעיירה ההודית בודהגאיה שבלב מדינת ביהאר (Bihar) הענייה - התחנה השנייה במסלול של בודהא ושל העולים לרגל בעקבותיו - יש מערה קטנה שבתוכה מוצב פסל מוזהב של סידהרתא, כולו עור ועצמות. כאן לפי המסורת הוא עסק בסיגופיו הממושכים, פרש מחברתו ושקע במדיטציה על גדת הנהר הזורם במישור.

בעיצומה של עונת היובש כמעט חרב הנהר. עדרים קטנים קיפצו אל עבר פלג המים הדק ונשים היו מכבסות במים העומדים ופורשות את הכבסים

↑ פסל של סידהרתא כסגפן שכולו עור ועצמות, ניצב במערה ברכס שמצפון לעיירה ההודית בודהגאיה
 א דיש של אורז בכפר סוג'טה, הקרוי על שמה של הנערה שהצילה את בודהא ממוות ברעב
 → מצבות זיכרון המשמשות לפולחן המתים בקושינגר. על רבות מהן מוצבים פילי חרס קטנים שכמו קושרים את מותם של בני המקום עם לידתו של בודהא

סידהרתא קיבל את המזון שהציעה לו סוג'טה, מכיוון שהבין שזו בדיוק מהות הדרך החדשה שבה בחר. הוא אכל די צורכו, ומאותו יום ואילך דאג לכלכל את גופו והשתמש בקערה שקיבל לקיבוץ נדבות. בנדודיו הגיע למרגלותיו של עץ פיקוס קדוש גדול, התיישב תחתיו ונדר נדר שלא למוש ממקומו עד שתתחוויר לו הסיבה לסבל. הלילה ירד, ומארה, אלוהי האשליה, הבחין בגודל כוונותיו וביכולותיו של המודט. הוא ניסה למנוע מסידהרתא להשיג את מטרתו בפיתויים ובאיזמים, אך המודט הנחוש נותר על מקומו.

בטרם עלות השחר פקח סידהרתא את עיניו באטיות. במהלך הלילה האינסופי הוא חווה את כל גלגוליו הקודמים וגילה כי הסיבה לסבל היא ההש-תוקקות. הוא הבין שה"אני", כמו כל יתר הדברים בעולם, הוא אשליה ריקה ובת חלוף, ובתור שכזה אין טעם להשתוקק אליו ואין שום טעם בהיותו משתוקק. שמונה פסיעות ראשונות פסע בטרם עצר והרהר בכל אשר השיג בתודעתו, ותחת כל פסיעה צמחו פרחי לוטוס רעננים. הוא היה לבודהא – כלר מר זה שהתעורר מתרדמת הקיום והשיג נירוונה. ואף על פי שהמילה budh בסנסקריט פירושה "הת-עוררות", משמעות המילה נירוונה אינה הארה כפי שלעתים חושבים, אלא דווקא כיבוי, דיכוי מוחלט של כל המאוויים והתשוקות.

חם בבודהגאיה. אפילו לדלאי לאמה חם מכדי לפקוד את המקום בעונה שבה הבודהא השיג נירוונה. בדרך כלל המזרים מאוכלסים בעונת החורף

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

↑ פסל של בודהא
בעת זריבתו את גופו
צילום: Alamy / Asap

אני מוצא דווקא בעוברי על פני ערמת אשפה שני שרפה תחת עץ. העשן הסמיך התאבך בינות לענפי מנגו גדול וקרני השמש השוקעת מאחור חדרו דרכו ויצרו חיזיון דרמטי. פרה שעמדה בסמוך וליחכה עיתון ישן לא התרשמה מהמראה כמוני.

תחנה 3: סרנת, הודו רוכלים, קבצנים ושוויון נפש

מעט מצפון לעיר ורנסי (Varanasi) הדחוסה עד אפס מקום נמצא הפרבר סרנת, הנקרא גם "גן הצבאים" (Mrigadava), משום שצבאים היו סמל לתודעה שקטה וצלולה. כאן שוב ישנם מרחבים מוריקים שבהם אפשר להירגע מעט. במקום הזה, שבמאה ה־6 לפנה"ס היה יער שוקק בעלי חיים, פגש בודהא שוב בחמשת הסגפנים שעזב, ונשא בפניהם את "דרשת ארבע האמיתות הנאללות", דרשתו הראשונה כישות מוארת. כאן, בסרנת, גם נוסדה הסנגהה (Sangha, קהילה בודהיסטית) הראשונה, מכיוון שכל החמישה בחרו להיות לתלמידיו. אחדות הקהילה אינה מאפיינת בהכרח את המקום היום, כשמלחמת הקיום היומיומי קשה כל כך. אני פונה לקנות בקבוק שתייה. "קיטנה היי?", אני שואל, ושני רוכלי רחוב צועקים לעברי מחירים שונים. מיד

בלבד, ואז גם מגיעים לכאן רוב הצליינים. העץ המקורי שתחתיו ישב הבודהא מת זה מכבר, אבל במקומו ניצב העץ שצמח מחוטרי. הכסף הרב שה־צליינים מזרימים למקום והרבגוניות של הפוקדים אותו יוצרים ניגוד עז לדלות החובקת את האזור כולו, הנחשב לעני ביותר בהודו. העוני והדלות אינם מורגשים ברגע שנכנסים, יחפים, אל תחומי האתר המקודש. גן פורח חובק את מקדש מהבודהי (Mahabodhi) הקדום שהוקם כאן במאה ה־6 לס־פירה. אפשר להלך בשביליו ולמצוא שפע של פינות להתרגעות ולמדיטציה. לעתים נערכות תחת העץ תפילות של משלחות נזירים ממדינות רחוקות, ואז דומים ענפיו לתקרתו של אולם רחב ידיים.

בסמוך לגזעו של העץ יש אזור מצומצם מוקף סורג. על פי המסורת זהו הווג'רה־אסאנה (Vajrasana, בסנסקריט: כס היהלום), המקום שבו ישב סידהרתא כשביתק את כבלי הבורות. בשעת בין ערביים, אחרי ישיבה ממושכת באתר, עטים עלי היתושים. זמזומם הרם כמו צועק "הכל סבל". איני יכול שלא לתהות איך הצליח הבודהא לשבת ללא תנועה כשהם רוחשים סביבו. איני יכול גם להימנע מלהרהר בקשיי הקיום של המקומיים החיים מעבר לתחומי הגן הפורח. את ההארה במופעה החזותי

הַיְהוּדִים הַיְהוּדִים

לאחר שבחרתי בזול שבהם התנפל הרוכל האחר על רעהו, שמבחינתו גזל את פרנסתו.

בעודי מסייר בגן, קבוצת מאמינים הודים מהדקת עלי זהב אל הלבנים הקדומות ומקטירה קטורת. להקת דררות צווחניות חולפת מעלינו. אני בוחן את השרידים הנמוכים שהשתמרו מהאתר ומנסה לבנות אותם בדמיוני לגובה, למלא היכלות בצלמים, בס' פרים, בנזירים מודטים שמתפלמסים ביניהם. בשולי הגן יש מכלאה גדולה ובה איילים נקודים, סמל ל"גן הצבאים". ילדים מתחננים שאקנה מהם שקית עלים שזה עתה קטפו כדי להאכיל את החיות האציליות, אך רוב העלים נקטפו מצמחים עזי ריח שהאיילים כלל לא אוכלים. על המדרגות המוליכות אל סטופה נוספת, שבסיסה נוסד בימי אשוקה, יושבים יחדיו קופי רזוס ומקבצי נדבות, אלה גם אלה פולים כינים מחבריהם.

הצליינים הרבים, המתנהלים בכבודות מאכסניית המנזר שבה הם משתכנים דרך המוזיאון לארכי אולוגיה ואל הסטופה, כלל לא שמים לב לדלות שמסביב. אינם שמים לב, או מעדיפים שלא לראות. הבודהא, שפסלו מוצב מול חמשת החכמים המ' אזינים לו, אולי מבחין בסבל, אבל אינו משנה את ארשת פניו האומרת שוויון נפש. הכל סבל. את זה הוא יודע כבר 2,600 שנים.

תחנה 4: קושינגו, הודו נח על משכבו

45 שנה שוטט בודהא ברחבי צפון הודו, קונה לעצמו מעמד כמורה דגול ומסייע לתלמידים הרבים שבחרו ללכת בדרכו. בן שמונים, כששהה בקושינגו (היום במזרח מדינת אוטר פרדש), הודיע למקורביו כי קרוב הרגע שבו יעזוב את גופו (בסנסקריט: Parinirvana). פסל בודהא צבוע זהב, הניצב בכי ניסה לעיירה הנראית כאילו איש אינו פוקד אותה, הוא היום הקשר היחיד שלה לבודהיזם. הדרך לכאן התארכה מאוד והגעתי רק לקראת שקיעה. בשולי הכביש הצר רובצים אנשים מותשים מהחום, לבושם מהוה ומלוכלך. בעודי פוסע לאורך הכביש חולפת על פני חבורת גברים ונערים חבוקים, והם פונים אלי בשלל תנועות מגונות. אחד מהם קורא בקול, "הלו, סוויט בוי", בעוד הם מתרחקים בקולות צחוק. כבר נתקלתי בביטויי מיניות הפורצת במקומות הנידחים הללו ללא הכנה מוקדמת.

כמו בכל מקום, גם בקושינגו פסלי בודהא נראים מנוכרים ומרוחקים מאוד מהחיים המקומיים. הער שר והטיפוח במנזרים הבודהיסטיים מנקרי עיניים,

↑ כפר סוג'טה. ביהאר היא אחת המדינות העניות ביותר בהודו. עד היום אין לרוב תושביה מים זורמים בבתיים

והם נותרים זרים לנוף חסר גבולות שכולו עוני, זוהמה ורפש. בסמיכות לשדות ניצבת סטופת זיכרון שהקים אשוקה לזכר המקום שבו נשרפה גופתו של הבודהא, לצדה נמצא גהאט השריפה של קושינגו המודרנית ולידו מצבות זיכרון קטנות, המשמשות לפולחן המתים. על רבות מהן מוצבים פילי חרס קטנים שכמו קושרים את מותם של בני המקום עם לידתו הפלאית של המורה שנפח כאן את נשמתו. בשובי אל מרכז העיירה אני עוצר בדוכן צ'אי קטן. הבעלים בוחש בעיפות את התערובת המהבילה ויורק לתעלה הסמוכה בטרם הוא מגיש לי את המשקה בכוס שלא ברור באילו מים נשטפה. יתר המקומיים המצטופפים במקום בוהים בי בשתיקה.

במרכז העיירה, מעל שריד קדום המציין את מקום הפטירה עצמו, ניצב מקדש חדש ובתוכו שוכן פסל בודהא מזהב. הדמות שוכבת, ראשה שעון על זרועה הימנית וגופה מכוסה בבד. "בוא, אראה לך אותו", ממחר שומר המקום להפשיל את כסותו של המורה הדגול כמי שחושף את מבושיו בפומבי. מיד אחר כך הוא נוקב בסכום שהוא מצפה לקבל בתמורה לכך שהציג לי את הבודהא ברגעיו האחרונים. את תשומת לבי מושכות דווקא כפות רגליו של הבודהא המפוסל, המונחות זו מעל זו. כמה דרכים יש ללכת בעקבותיו, אני תוהה. ©

ייתם יעקבסון – מורה דרך בארץ ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה, במערב סין. מלמד ומרצה במוסדות שונים, כותב ומצלם
yotam.jac@gmail.com